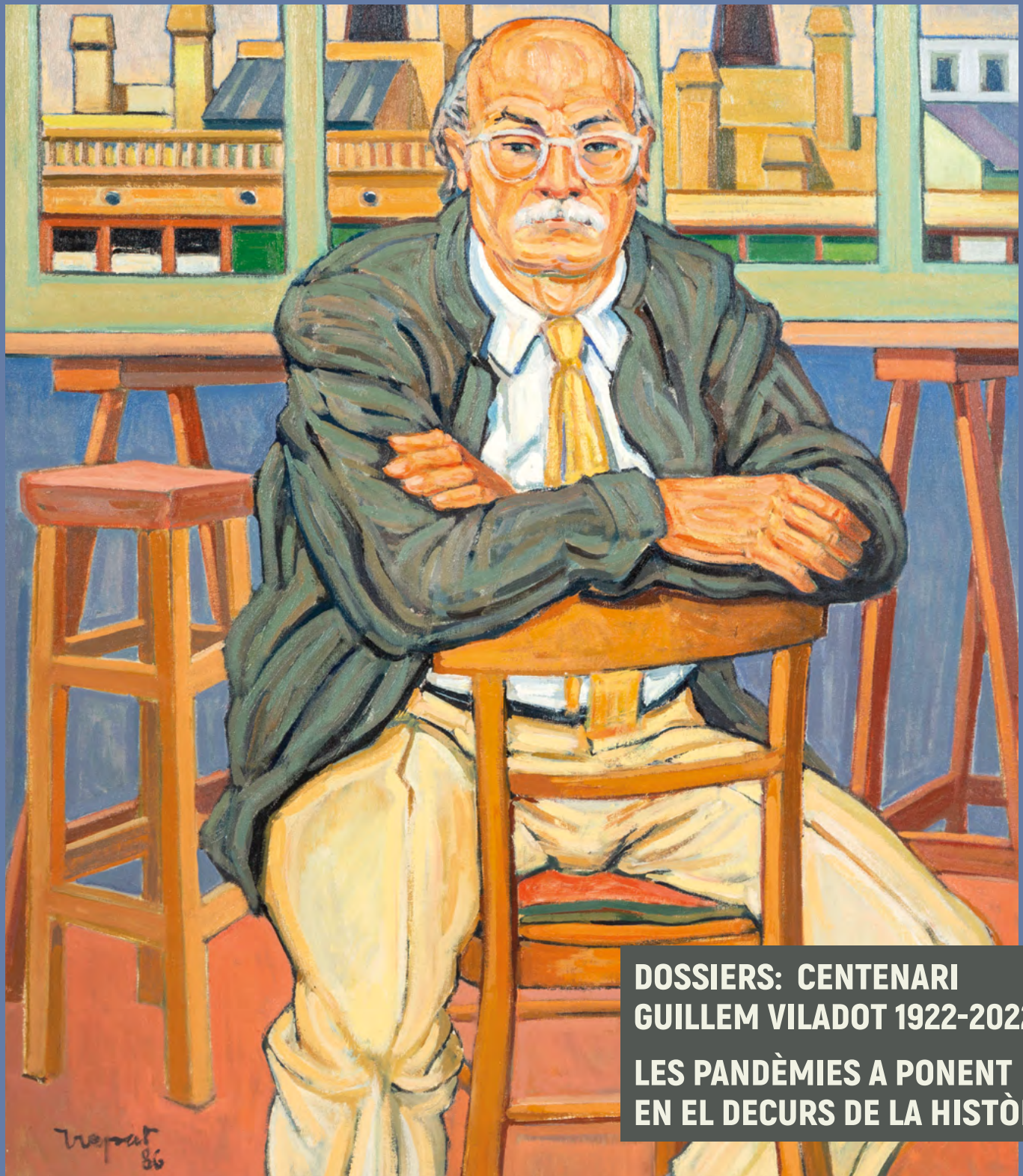

URTX

REVISTA D'HUMANITATS DE L'URGELL

MISCEL·LÀNIA ANUAL · TÀRREGA · MAIG 2022 · núm. 36

**DOSSIERS: CENTENARI
GUILLEM VILADOT 1922-2022
LES PANDÈMIES A Ponent
EN EL DECURS DE LA HISTÒRIA**

**POLÍTICA PLANIFICADA O ACTES FORTUÏTS? LA REPRESSIÓ MILITAR FILIPISTA
A LA CATALUNYA OCCIDENTAL DURANT LES OFENSIVES DE 1706 I 1707**

GERARD PAMPLONA MOLINA · LLUIS TERRADO ROURERA

ABSTRACT

Los territorios de la Cataluña occidental sufrieron, debido a las campañas militares de 1706 y 1707, los efectos más nocivos de la Guerra de Sucesión. Unas de las zonas más perjudicadas fueron las comarcas del Urgell, las cuales se convirtieron en escenario clave para la consolidación de las posiciones militares de ambos bandos y, además, en la principal fuente de recursos para abastecer a los ejércitos. Este artículo pretende analizar el impacto en el territorio urgelense de la campaña militar felipista de 1706 y la posterior ofensiva de 1707, realizada después de la derrota de Almansa y las conquistas de la mayor parte de los territorios de los reinos de Valencia y Aragón. De esta forma, y situándonos dentro del contexto bélico internacional, pero atendiendo a las singularidades de la zona estudiada, seremos capaces de entender el motivo por el que diferentes poblaciones del territorio fueron arrasadas y qué motivaciones militares, políticas e ideológicas había detrás de las acciones punitivas que se aplicaron.

The counties in western Catalonia suffered the most harmful effects of the War of the Spanish Succession due to the military campaigns of 1706 and 1707. One of the most affected areas was the Urgell region, which became a key stage for consolidating the military positions of both sides and also turned into the main source of resources to supply the two belligerent armies. This article attempts to analyze the territorial impact of the bourbonic military campaign of 1706 and the later offensive of 1707, carried out after the allied defeat of Almansa and the conquests of most of the kingdoms of Aragon and Valencia. In this way, we are placing ourselves within the international war context of the time so as to understand why different populations of this region were destroyed and devastated. Furthermore, we analyse the fiscal, political and military rewards that took out the Bourbon authorities with these coercive practices.

PARAULES CLAU

Cataluña, Guerra de Sucesión, represión, ocupación, Urgell, Lleida.

1. INTRODUCCIÓ

Els episodis repressius i les destruccions urbanes que es van aplicar als territoris de la Corona d'Aragó durant la Guerra de Successió constitueixen, encara avui dia, una línia d'investigació historiogràfica que cal aprofundir. A més, i dins una perspectiva més específica que engloba les comarques de Ponent, aquests fenòmens lligats a la història militar i política esdevenen, encara més, una incògnita notable malgrat els avenços produïts en les dues últimes dècades. Per aquest motiu, en aquest treball analitzarem els principals episodis repressius que es van produir per part de les tropes filipistes a les comarques de l'Urgell i altres zones properes durant les campanyes de 1706 i 1707. També estudiarem quines motivacions polítiques i ideològiques hi havia darrere d'uns actes que, en el seu conjunt, van permetre la consolidació al territori de Felip V i, més endavant, van afavorir el desplegament de l'absolutisme i l'assimilació política de Catalunya al poder de la Corona. Per últim, detallarem les diferències i similituds entre les estratègies emprades en les dues campanyes i el seu impacte en el territori, tot tenint present el context i els objectius que perseguia cada una d'elles.

Metodològicament, ens hem servit de les fonts documentals provinents d'arxius nacionals com l'Archivo Histórico Nacional (AHN) i l'Archivo General de Simancas (AGS). Aquests dos centres contenen la correspondència entre els comandaments militars i les autoritats polítiques, amb les discussions i ordres donades per tal de prosseguir amb la conquesta i la submissió dels catalans al llarg de la contesa. A més, també s'han emprat fonts d'altres arxius nacionals, autonòmics i comarcals, com l'Archivo Histórico de la Nobleza (AHDN), la Biblioteca Nacional (BN), l'Arxiu General d'Aran (AGA), l'Arxiu Històric de Lleida (AHL), la Biblioteca de Catalunya (BC), les fonts de què disposen la Universitat Pompeu Fabra i la Universitat de Barcelona i, per últim, escrits de contemporanis de l'època, que en els seus diaris i obres descriuen els successos ocorreguts en els anys d'interès per a aquesta investigació.

2. LA GUERRA A PRINCIPIS DEL SEGLE XVIII I L'INICI DE LA CONTESA A LA CORONA D'ARAGÓ

La creació dels estats moderns europeus està estretament vinculada amb les innumerable guerres que van sacsejar el continent entre els segles XVI i XVIII. La repressió –fos política o social– va estar present de manera ininterrompuda en la vida dels contemporanis de l'època. Però, com van poder els estats ser capaços d'estar constantment en guerra malgrat les limitacions del seu context? Fruit de la necessitat de fer front a les amenaces exteriors, de solucionar les lluites dinàstiques i de controlar les rutes comercials –principalment les del Nou Món–, els monarques van veure la necessitat imperiosa de crear i organitzar grans exèrcits professionals que deixessin de banda la dependència dels merce-

naris.¹ Simultàniament, els mecanismes de major operativitat en termes d'organització i gestió dels recursos van afavorir la creació d'un aparell governamental més eficaç, que, al mateix temps, permetia l'increment del poder reial i la seva capacitat d'interferir en els afers socials i polítics dels seus dominis. Bàsicament, perquè amb la creació dels nous exèrcits, el monarca podia concentrar la força militar en unes poques mans, desposseïa els nobles de les seves tropes particulars i els vinculava a la seva causa –no sense esclatar conflictes entre ells²–, i feia créixer un aparell burocràtic que, malgrat les accentuades limitacions, tenia com a principal objectiu millorar la recaptació fiscal que servia per pagar les tropes.³

Si bé els exèrcits, des del segle XVI, no van parar de créixer de manera continuada i exponencial⁴ i els aparells de l'Estat van anar evolucionant, però de manera més gradual i lenta, els poders estatals europeus de principis del segle XVIII encara no eren capaços de mantenir de manera estable i regular uns exèrcits que gairebé havien triplicat els seus efectius d'ençà del segle XVI. Davant d'aquestes limitacions, l'exèrcit es va convertir, en paraules de John Lynn, en un «exèrcit depredador» que vivia a costa dels habitants del territori on estava ubicat. Precisament, eren les famílies d'aquestes zones militaritzades les que havien d'allotjar aquestes tropes⁵ i, a més, contribuir amb càrregues fiscals a pagar les despeses que se'n derivaven. Un seguit de factors que van propiciar revoltes constants, entre elles la Revolta dels Segadors el 1640.

Un altre element que va repercutir directament i de manera reiterada en la vida dels individus de l'època era la manera com es realitzava la guerra. Com que les limitacions de transport i subministrament eren accentuades, la guerra no es veia amb una finalitat de destruir l'enemic de manera ràpida i directa. Era, més aviat, un estil que potenciava el desgast del rival i es basava en la cerca de petites victòries que anessin afeblint l'enemic i, al mateix temps, permetessin assentar el bàndol victoriós al territori. En paraules del pensador polític italià Giovanni Botero (1544-1617), «la guerra se prolunga todo lo posible, y su finalidad no es aplastar sino cansar», de manera que «se había convertido tanto en una prueba de la capacidad financiera como del poder militar».⁶

Sobre el terreny, aquestes característiques van provocar que la població civil –tant de pobles com de ciutats– sofrís constantment saquejos, destruccions, assassinats i altres actes coercitius per part dels contingents armats, violències que servien també per dominar les localitats i extreure'n beneficis fiscals.⁷ L'historiador Lauro Martines considera aquestes pràctiques, esteses arreu d'Europa, com una *total war* a causa de l'elevat grau de violència que es va practicar envers la població.⁸

¹ Per entendre el debat historiogràfic en relació amb la Revolució Militar i l'avenç del sistema absolutista a l'Europa Occidental, vegeu les següents obres: G. PARKER (1996), *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West (1500-1800)*, Cambridge, Cambridge University Press; P. ANDERSON (1989), *El Estado absolutista*, Madrid, Siglo XXI de España Editores; J. CORNETTE (1993), *Le Roi de guerre: essai sur la souveraineté dans la France du Grand Siècle*, París, Payot & Rivages; T. BLANNING, *The Pursuit of Glory. Europe 1648-1815*, Londres, Penguin Books y J. A. LYNN (1999), *The Wars of Louis XIV (1667-1714)*, Londres, Longman.

² P. ANDERSON (1989), *El Estado absolutista*, Madrid, Siglo XXI de España Editores.

³ M. WEBER (1987), *Economía y sociedad*, México, Fondo de Cultura Económica. Per al cas francès, vegeu: M. S. ANDERSON, *Guerra y sociedad en la Europa de Antiguo Régimen: 1618-1789*, Madrid, Ministerio de Defensa, p. 102-106.

⁴ França va ser on els exèrcits van créixer més, seguida d'altres potències com Àustria –on se sumen les tropes imperials en el seu conjunt–, Suècia, Anglaterra i, per últim, la Monarquia Hispànica. Vegis: T. BLANNING (2007), *The Pursuit of Glory. Europe 1648-1815*, Londres, Penguin Books, p. 603, i J. A. LYNN (1997), *Giant of the grand siècle: the French Army, 1610-1715*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 46-48.

⁵ Vegeu: A. ESPINO (2013), «Civils i militars a la Catalunya de la guerra de Successió. La problemàtica dels allotjaments de tropes, 1706-1713», a *Actes del VII Congrés d'Història Moderna de Catalunya: Catalunya, entre la guerra i la pau, 1713-1813*, Barcelona, Universitat de Barcelona.

⁶ G. PARKER (1996), *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West (1500-1800)*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 92.

⁷ C. TILLY (1992), *Coercion, capital and European states, AD 990-1990*, Hoboken, Blackwell Publishers.

⁸ L. MARTINES (2013), *Un Tiempo en Guerra. Una historia alternativa de Europa 1450-1700*, Barcelona, Crítica, p. 13-37.

Davant la necessitat ingent d'obtenir capital per finançar les costoses guerres sorgides de la competició per a l'hegemonia, els estats van començar a desenvolupar la professionalització dels exèrcits, a fer ús de la monopolització de la violència, a millorar la burocràcia i a incrementar l'eficàcia en la recaptació fiscal.⁹ No obstant això, per aplicar aquests canvis molts dels principals estats de l'Europa Occidental van necessitar eliminar les resistències urbanes i territorials que poguessin ser una amenaça per als seus interessos i necessitats. A partir d'aquí, la major capacitat d'efectuar la coerció i de concentrar la monopolització de la violència va permetre als governants aconseguir els mitjans econòmics i polítics que, al seu torn, permetien dur a terme certes polítiques que incrementaven, en el seu conjunt, el seu poder i capacitat de control.

Aquests mecanismes coercitius vinculats a segrestos, saquejos, destruccions urbanes, execucions, assassinats, confiscacions de béns, expulsions i deportacions es van anar optimitzant amb el pas de les dècades. La Guerra dels Trenta Anys (1618-1648) o la Guerra dels Nou Anys (1688-1697) poden ser preses com a exemples il·lustratius de l'evolució d'aquestes pràctiques, dels canvis en els sistemes de reclutament i organització dels exèrcits, dels mètodes de combat i, també, de com aplicar els mecanismes repressius que emprava l'estat, procés que s'accelera coincidint amb l'arribada al poder de Lluís XIV, el qual va posar en pràctica aquestes tècniques repressives al Palatinat o als Països Baixos.¹⁰

Abans d'analitzar com es van desenvolupar aquestes pràctiques a l'Urgell, és necessari entendre com i per què va iniciar-se la Guerra de Successió. La crisi dinàstica provocada per la mort de Carles II sense descendència i l'ascens al tron hispànic de l'aspirant designat per Lluís XIV van provocar la reacció contrària de la majoria de les potències europees, que, tement una unió entre França i la Monarquia Hispànica, van crear l'Aliança de la Haia el 1701 i van començar les hostilitats. Inicialment, el conflicte es va ubicar al nord d'Itàlia, als Països Baixos i a la frontera germànico-francesa. Mentre els combats es desenvolupaven al centre d'Europa, dins dels territoris peninsulars Felip V va centrar-se, principalment, a consolidar les bases del seu nou govern, a reformar l'exèrcit i el sistema polític de la Monarquia i a jurar les constitucions dels territoris de la Corona d'Aragó (presencialment, només a Catalunya). Tanmateix, l'entrada de Portugal a la guerra (amb l'obertura d'un front a l'oest peninsular), les derrotes franceses i la pèrdua de Gibraltar a mans aliades van afavorir que els contraris a Felip V agafessin força a la Corona d'Aragó, especialment al Principat. Així, i gràcies a l'ajuda exterior vinguda per mar a finals de 1705, a Catalunya va triomfar l'alçament austriacista,¹¹ que va provocar que Felip V perdés aquest territori i, poques setmanes després, també la major part dels territoris dels regnes de la Corona d'Aragó.¹²

3. PRIMERS COMBATS AL TERRITORI: L'OFENSIVA FILIPISTA DE 1706

A finals de 1705, el Principat s'havia convertit en un nou teatre d'operacions bèl·liques dins el conflicte internacional. La superioritat militar aliada va consumir-se ràpidament al territori a causa de la manca d'efectius filipistes, que només comptaven amb uns centenars d'unitats, repartides principalment entre les poblacions de Barcelona, Lleida, Castellciutat

⁹ J. R. HERRERA (2010), «Violencia, autonomía militar y procesos de formación del Estado y la constitución de la Nación», *Criminalidad*, núm. 52, p. 113-131.

¹⁰ J. WHALEY (2012), *Germany and the Holy Roman Empire: Volume II: The Peace of Westphalia to the Dissolution of the Reich, 1648-1806*, Oxford, Oxford University Press, p. 46-52 i J. P. BOTHE (2018), «How to "Ravage" a Country: Destruction, Conservation, and Assessment of Natural Environments in Early Modern Military Thought» *The Hungarian Historical Review*, núm. 3, p. 510-540.

¹¹ El 1704, ja va haver-hi un intent d'aixecament, però va ser aturat pel virrei Velasco, el qual va aplicar durs càstigs als conspiradors.

¹² Per entendre millor l'inici de la guerra i qui donava suport a cada bàndol, vegeu: J. ALBAREDA (2010), *La guerra de Sucesión de España (1700-1714)*, Barcelona, Editorial Crítica.

i Tortosa.¹³ Els atacs aliats, però, no es van limitar exclusivament a Catalunya, ja que van endinsar-se també en territori valencià i aragonès, tot i que la major part de les poblacions aragoneses inicialment van romandre lleials a Felip V. En bona part per la por a un aixecament general com el català, les poblacions dels dos regnes veïns que van mostrar-se a favor de l'Arxiduc van ser objecte de saquejos i destruccions amb l'objectiu d'escarmentar-les i llançar un missatge intimidatori envers les altres poblacions que poguessin donar obediència a l'Arxiduc. Alguns casos paradigmàtics d'aquesta dinàmica repressiva inicial són les poblacions aragoneses de Calaceit i Cantavieja, al Maestrat, i de Benavarri i Graus, a la Ribagorça. Tal com informava l'arquebisbe de Lleida a Grimaldo:

*Ha podido el mariscal Tessé [...] [y] ha reducido a la obediencia del Rey todas las villas y pueblos de las fronteras de esta parte de Alcaníz, castigando a algunos y quemando Calazeyte, que se rindió, y se ha apoderado de la Villa de Orta, y de otras del Principado de Cataluña.*¹⁴

Al Regne de València, algunes de les poblacions més perjudicades per l'escalada repressiva filipista van ser Benissa, Pedreguer, Alcalalí i, sobretot, Vila-real, on «entre las runas de las casas quedaron sepultados siendo entre lugares de 800 y 1000 vezinos y todo reducido a cenizas [...] sólo se salvó la iglesia».¹⁵ A més, els comandaments militars animaven al jove monarca a aplicar una política de repressió dura amb l'objectiu de castigar i intimidar les altres localitats rebels, perquè «aviendo intentado todo los medios de la blandura, no queda otro remedio que el del rigor».¹⁶ Com recomanava el mariscal Mahony des de València:

*los delitos de alta traicion, por que S. M. no estamos en estado de proceder con la blandura que hasta aqui, sino con el fuego, el cuchillo, aviendose puesto parte desta monarquia en terminos de experimentar por su obstinación los efectos de una muy sangrienta conquista, espero que esta ciudad, siendo como esta defendida, aunque su asedio sea muy numerosas tropas [...], salgan los merecidos castigos contra todos los desalumbrados.*¹⁷

En el seu conjunt, aquest seguit de municipis van ser per a les tropes francocastellanes enviades amb la finalitat de protegir l'est peninsular, que estaven comandades inicialment pel príncep de Tilly i, posteriorment, pel mariscal Tessé. A més, van ser estacionades diferents guarnicions per tal de fortificar els emplaçaments de frontera, controlar la població i combatre uns miquelets que feien incursions a l'interior del Regne d'Aragó i que posaven en un veritable perill l'estabilitat i el domini efectiu del territori. D'altra banda, les tropes enviades a principis de 1706 a la frontera amb Catalunya van servir per aplicar una repressió general envers els austriacistes, ja que les autoritats borbòniques afirmaven que tenien «señalados para castigar a muchos eclesiásticos de otros pueblos, que no han cumplido con su obligación en las turbulencias»,¹⁸ motiu pel qual es va ordenar que es confiscassin els béns dels «sediciosos» que havien traït la seva causa¹⁹ i que les places rebels fossin castigades: «Que Populi [al Regne de València] castigue a los lugares de su cercania que no se hubieren reducido a la obediencia del rey».²⁰

¹³ Carta de Francisco de Velasco a Joseph Grimaldo, 17 de setembre de 1705. AHN, Estado, llig. 264.

¹⁴ Carta de l'arquebisbe de Saragossa a Joseph Grimaldo, 31 de gener de 1706. AHN, Estado, llig. 491.

¹⁵ Informe del comte de Torres, gener de 1706. AHN, Estado, llig. 296.

¹⁶ Id.

¹⁷ Carta de Mahony a Joseph Grimaldo, juny de 1706. AHN, Estado llig. 281-2.

¹⁸ Carta de l'arquebisbe de Saragossa a Antonio Ibáñez de Bustamante, 1 de maig de 1706. AHN, Estado, llig. 298.

¹⁹ Instrucción para las confiscaciones, 7 d'agost de 1706. AHN, Estado, llig. 281-1.

²⁰ Disposición que Su Majestad ha resuelto dar para las operaciones que se han de hacer en el Reyno de Valencia, 26 de gener de 1706. AHN, Estado, llig. 296.

Amb la consolidació de les possessions aragoneses i l'estancament de l'avenç aliat,²¹ les tropes filipistes que s'agrupaven a les proximitats de Casp, on s'ubicava el quarter general de Felip V, van preparar-se per iniciar una gran ofensiva sobre Barcelona. Aquesta ofensiva, de fet, seria triple. Una baixaria des del Rosselló, passant per l'Empordà, dirigida pel duc de Noailles; una altra seria per via marítima; i la tercera, dividida en dues columnes, provindria de l'Aragó, amb una columna sota el comandament del mateix monarca i del mariscal Tessé en direcció a Mequinensa, i una altra columna sota el comandament del cavaller d'Asfeld en direcció a Binèfar per impedir el retorn dels aliats que havien entrat a l'Aragó. L'atac, que va comportar un decret d'indult general per als que havien comès traïció,²² es va iniciar el 15 de març. La columna principal va passar per Fraga, Cervera i Igualada, però sense capturar Lleida i Montsó, que eren poblacions clau per poder controlar el territori i la línia de subministraments.²³ L'objectiu de l'ofensiva era clar: capturar de manera ràpida Barcelona i, després, la resta del territori controlat pels aliats. Paradoxalment, i trencant la lògica bèl·lica que havia caracteritzat la major part de les guerres europees de l'Edat Moderna, en aquesta ofensiva la meta era arribar ràpidament a la capital, per la qual cosa l'avenç borbònic no va centrar-se a consolidar-se territorialment, tot i que certs comandaments de l'exèrcit –entre ells, el mariscal Tessé– defensaven que sí que havien de fer-ho abans d'aventurar-se cap al litoral.²⁴ Sigui com sigui, la visió majoritària dins l'Estat Major borbònic considerava que Barcelona estava indefensa a causa de l'enviament de les tropes angleses a València i que les seves defenses estaven especialment malmeses i sense armament després dels setges de 1697 i 1705.²⁵ Aquests factors van decantar l'opinió de Felip V i van propiciar l'inici ràpid de la campanya.

Quan Catalunya es va aixecar contra Felip V, la zona de l'Urgell es va mostrar ben aviat partidària de l'Arxiduc. Una dinàmica que, per exemple, no es va produir en altres zones, com la Vall d'Aran, que després va ser premiada per la seva fidelitat a Felip V davant la resistència mostrada envers els austriacistes.²⁶ Donada la seva posició geogràfica, el conjunt del territori urgellenc es va convertir ràpidament en una zona de pas i estacionament de gran importància per als diferents exèrcits, fet que la va convertir en un objectiu clau per als dos bàndols per contribuir al seu esforç de guerra i maximitzar les opcions de victòria.

Als seus inicis, la guerra a l'est peninsular es va caracteritzar per ser especialment mòbil, sense fronts estables. A causa de les limitacions de l'aparell governamental, s'obligava als veïns a donar suport en forma de manutenció a les unitats que es desplaçaven per la zona.²⁷ Donada la gran producció alimentària de les comarques de Ponent, i en especial l'Urgell, durant la primavera de 1706 els comandaments filipistes van ordenar la requisita d'aliments

²¹ Per entendre la dinàmica de la guerra al Regne d'Aragó, i com els municipis van donar suport a un o altre bàndol en funció de les dinàmiques bèl·liques i interessos econòmics, vegeu: M. B. PÉREZ (2010), *Aragón durante la Guerra de Sucesión*, Zaragoza, Institución Fernando el Católico.

²² *Indulto y perdón general concedido por el rey nuestro señor don Phelipe V (que Dios guarde) à todas las ciudades, villas, y lugares de el Principado de Cataluña, que han faltado a la obediencia, y fe del juramento prestado a su Magestad Católica*, 15 de març de 1706. UPF, Fons de la Guerra de Successió (1680-1750). També: *Indulto General del Principado de Cataluña*, 15 de març de 1706. AHN, Estado, llig. 427.

²³ BC, Fullets Bonsoms, núm. 595. Lleida tenia llavors una guarnició de 400 efectius aproximadament, i Montsó, de 100. Carta de Miguel de Pauias al marquès de Mejorada, 10 d'abril de 1706. AGS, Gracia y Justicia, llig. 1028.

²⁴ R. M. ALABRÚS (2006), *Escritos políticos del siglo XVIII: Crónicas de la Guerra de Successió*, Vic, Eumo, p. 139.

²⁵ J. M. TORRES (2007), «Les etapes de l'ocupació borbònica a Catalunya (1706-1713): un debat pendent sobre el conflicte successori a Catalunya: aixecaments populars, guerra peninsular i conjuntura internacional», *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. 17, p. 9-35.

²⁶ Carta de Felipe V als habitants de la Val d'Aran, 6 de febrer de 1706. AGA, Generau dera Val d'Aran, Correspondència. La defensa de la Vall d'Aran per part del sergent Geronimo de Thalla li va valer el reconeixement i la felicitació del monarca per les seves actuacions envers els «sediciosos». Carta de Joseph Grimaldo a Joseph Perez de la Fuente, 9 de febrer de 1706. AHN, Estado, llig. 664-2.

²⁷ J. BONALES (2014), «Una altra visió de la Guerra de Successió a l'Urgell. El desastre econòmic», *URTX. Revista cultural de l'Urgell*, núm. 28, p. 10-19.

i altres queviures per tal de poder mantenir les seves tropes a mesura que es desplaçaven a l'est. Per aquest motiu, els caps de l'exèrcit van destinar constantment tropes a les poblacions de la zona amb l'objectiu de prendre tot allò útil, com per exemple tot el blat, ordi i civada disponibles.²⁸ Aquesta va ser una dinàmica que es repetiria de manera constant durant les campanyes posteriors i que provocaria, com a cas paradigmàtic, que el 1708 els militars filipistes enviessin milers de soldats amb l'únic objectiu de requisar les collites de la Segarra i l'Urgell, així com qualsevol altra cosa de valor que hi hagués entre les poblacions de Tàrraga i Cervera.²⁹ A més de les requisites d'aliments, es va obligar la població local a armar milícies –el sometent– amb la finalitat de custodiar els bagatges que eren obligats a donar a les tropes.

Com explica Torras i Ribé, al marge dels combats que es poguessin produir entre els dos exèrcits, la presència constant i incontrolable de les tropes espanyoles, franceses i aliades en els territoris de Ponent va deixar un rastre de destruccions i misèria en municipis com Castellnou de Seana, Bellpuig i el Palau d'Anglesola.³⁰ Els soldats vivien sobre el terreny, a costa dels camperols i els habitants de la zona, fet que provocava la fugida d'aquests –alguns d'ells es desplaçaven a Barcelona, com van fer massivament després d'Almansa valencians i aragonesos–,³¹ l'abandonament dels conreus i el despoblament de les masies.³² La zona urgellenca va romandre austriacista, però la crema del castell del Poal –possessió de la família Desvalls– i altres edificacions de petits pagesos i nobles per part dels borbònics va provocar en un determinat moment la fugida de bona part de la població en direcció a la serra del Tallat.³³

Les tropes aliades també van perseguir famílies filipistes i van cometre abusos durant la campanya de 1706, tot i que en menor mesura, a causa que la major part de poblacions es van declarar austriacistes. Tanmateix, la baronia de Maldà va ser arrasada i poblacions com Cervera van ser víctimes de saquejos per part de les tropes angleses, holandeses i els miquelets que les acompanyaven.³⁴ Contemporanis com Aleix Ribalta van lamentar aquests successos, tot presentant els miquelets com el mal del país,³⁵ i Rafael Figueró va descriure la situació de la següent manera:

*Sè que ambos exercitos saquean, y matan, sin perdonar la inocencia. Del incendio de los lugares no se eximen los Templos; de sus crueldades, las Sagradas Imagenes; ni sus sacrilegios hurtos de los vasos sagrados. Esso es castimar mi Rey la rebeldia de los Cathalanes.*³⁶

Els intents aliats per frenar, durant el mes de març de 1706, l'avenç de les tropes de les Dues Corones al llarg del seu recorregut va ser inútil. De poc van servir les destruccions de ponts –com el d'Almenar– i altres infraestructures,³⁷ ja que el gruix de l'exèrcit de Felip V va arribar a Barcelona el 3 d'abril, fet que iniciava el setge de la ciutat.

²⁸ Ordre del 17 d'abril de 1706. AHL, Fons Jover. També citat a: J. BONALES (2014), «Una altra visió...», p. 12.

²⁹ J. M. TORRES (2007), «Les etapes de l'ocupació borbònica...», p. 9-35.

³⁰ A. ESPINO (2013), «El coste de la guerra para la población civil. La experiencia catalana, 1653-1714», *Millars. Espai i Història*, núm. 12, p. 155-184. El portuguès Domingos da Conceição (1643-1718) també va descriure la situació desoladora que hi havia a la Plana. Vegeu: J. ALBAREDA i V. LEÓN eds. (2013), *Diario Bellico, La Guerra de Sucesión en España*, Alacant, Publicacions de la Universitat d'Alacant.

³¹ Un exemple de l'arribada massiva de refugiats a Barcelona l'ofereix la carta de Domingo Recco a Joseph Grimaldo el 16 d'octubre de 1708. AHN, Estado, llig. 353.

³² J. M. TORRES (2007), «Les etapes de l'ocupació borbònica...», p. 25.

³³ J. BONALES (2014), «Una altra visió de la Guerra...», p. 12.

³⁴ Per evitar la destrucció i el saqueig, localitats com Tàrraga van declarar-se ciutats obertes per intentar no ser víctimes dels efectes de l'ocupació. Vegeu: Carta de Miguel de Pauias al marquès de Mejorada, 10 d'abril de 1706. AGS, Gracia y Justicia, llig. 1028.

³⁵ A. BACH (1983), «Crònica de la Guerra de Successió a les terres de Lleida, escrita per un pagès de Palau d'Anglesola», *Ilerda*, núm. 4, p. 171-187.

³⁶ *Ecos de la verdad en siete diálogos sobre lo sucedido en el asedio de Barcelona*, 1706, Barcelona, Rafael Figueró, 1707. Disponible a: Fons de la Universitat de Barcelona.

³⁷ Carta de Joseph Grimaldo a Antonio Ibáñez, 11 de maig de 1706. AHN, Estado, llig. 513.

Malgrat la superioritat numèrica i armamentística dels borbònics, la resistència austriacista va impedir la presa ràpida de Montjuïc i la caiguda de les muralles de la ciutat, fet que va donar temps a l'arribada d'una esquadra aliada provinent de València. Aquest gir dels esdeveniments va obligar Felip V a alçar el setge i a retirar-se en direcció a França, abandonar la major part del material bèl·lic al campament i sofrint copioses baixes militars durant la retirada:³⁸

*El rey nuestro señor levanto el sitio de Barcelona por falta de viveres, habiendo hecho volar a Monjui, y retirandose a Perpiñan con las piezas de artilleria, y todo el vagage [...]. Dicen que le siguen 34 batallones y 24 escuadrones.*³⁹

Poc temps després d'aquest desastre, que se sumava a una sèrie de greus derrotes franceses als altres fronts europeus, com les de Ramillies i Oudenaarde,⁴⁰ les tropes aliades van iniciar una ofensiva en direcció a Madrid que va permetre capturar gairebé tot el Regne d'Aragó –exceptuant places com Jaca– i arribar fins a la capital per coronar l'Arxiduc. Al cap de pocs dies, però, les tropes aliades van haver de retirar-se en direcció al Regne de València i centrar-se en la presa del Regne de Mallorca, el qual va caure el setembre del mateix any.⁴¹

4. CANVI D'ESTRATÈGIA POLÍTICA? L'OCUPACIÓ MILITAR PERMANENT DEL PONENT CATALÀ EL 1707

Amb la retirada aliada de Madrid, els filipistes van iniciar una contraofensiva comandada pel duc de Berwick,⁴² i més endavant pel duc d'Orleans, amb l'objectiu de perseguir les unitats que es retiraven en direcció al Regne de València. Com a resultat, es va produir, a finals d'abril de 1707, la decisiva batalla d'Almansa (província d'Albacete). Aquest enfrontament, que va ser protagonitzat per aproximadament 30.000 efectius de les Dues Corones i poc més de 20.000 aliats, va finalitzar en una contundent derrota de les tropes de Carles III, que van perdre més de la meitat de les unitats i gran quantitat de material bèl·lic.

Els efectes més immediats de la derrota es van fer palesos en la ràpida i fàcil conquesta de la major part dels regnes de València i Aragó, en la repressió sociopolítica envers els anomenats traïdors i en els Decrets de Nova Planta que varen publicar-se poc temps després i que suprimien els dos regnes com a entitats polítiques dins la Monarquia Hispànica. Com deia una còpia del Decret sobre els furs, el desig de Felip V era «*reducir todos mis Reynos de España a la uniformidad de unas mismas leyes, usos, costumbres y tribunales, gobernandose igualmente todos por las leyes de Castilla*».⁴³

Un element de gran transcendència per a la consolidació de Felip V als territoris conquerits està relacionat amb la destrucció de poblacions i els càstigs socials: exilis, confiscacions de béns, deportacions –com les experimentades a Xàtiva–⁴⁴ i execucions, entre

³⁸ Carta del marquès de Mejorada a Joseph Grimaldo, 19 de maig de 1706. AHN, Estado, llig. 513. Carta de Joseph Grimaldo a Antonio Ibáñez, 20 de maig de 1706. AHN, Estado, llig. 298.

³⁹ Còpia de la carta de Santa Maria de Oloron, 29 de maig de 1706. AGS, Gracia y Justicia, llig. 1028.

⁴⁰ J. ALBAREDA (2010), *La guerra de Sucesión...*, p. 212-215.

⁴¹ M. J. DEYÀ (2007), «Les Balears durant els inicis de la Guerra de Successió: fractura social i ¿projecte polític?», a *L'aposta catalana a la guerra de Successió, 1705-1707*, Barcelona, Museu d'Història de Catalunya, p. 147-163. J. JUAN (2005), «El austracismo en el reino de Mallorca», *Cuadernos Dieciochistas*, núm. 15, p. 165-193.

⁴² Podeu consultar la visió de la guerra d'aquest destacat comandant a: P. MOLAS (2007), *Memorias del duque de Berwick*, Alacant, Publicacions de la Universitat d'Alacant.

⁴³ *Copia de Decreto expedido sobre fueros de Valencia y de Aragón*, juny de 1707. AHN, Estado, llig. 320-1.

⁴⁴ Per entendre la magnitud dels successos de Xàtiva, així com la política repressiva dels borbònics envers les ciutats hostils al seu poder, vegeu: P. MASCARELL ed. (2019), *Memòria de la destrucció. La*

altres.⁴⁵ Exemples d'aquesta política repressiva la trobem en les diferents places fortes que van mostrar resistència a l'avanç borbònic, com la ja citada Xàtiva, Alcoi i altres ciutats de gran importància política i comercial com Dénia i Alacant, que van ser assetjades durant els següents anys i van caure respectivament el 1708 i el 1709. La ciutat de València es va rendir el 8 de maig de 1707 sense oferir resistència armada, i la ciutat de Saragossa ho va fer a finals del mateix mes sense cap oposició destacada.

La derrota dels regnes de València i Aragó significava que els territoris catalans quedaven com l'únic reducte peninsular en mans de l'Arxiduc, i esdevindrien l'escenari dels combats durant les campanyes posteriors a Almansa. Tanmateix, la conquesta de Catalunya no es duria a terme de la mateixa manera que el 1706. Aquesta vegada, l'estratègia borbònica es va basar en la consolidació territorial i en la presa de les principals places fortes del país, amb l'objectiu d'anar afeblint l'esforç de guerra del bàndol aliat. No es va concebre, doncs, una estratègia militar com la del 1706.

La principal empresa de la campanya catalana de 1707 va ser la conquesta de Lleida⁴⁶ i la consolidació d'una línia de front més o menys estable que resseguia les zones pròximes als territoris cerealístics de Balaguer, Tàrrrega i Cervera, fins arribar a Tortosa, ciutat que va capitular el juliol de 1708. Tampoc no hem d'oblidar la presència sempre latent de les tropes del duc de Noailles a l'Empordà. De la seva banda, els exèrcits aliats van passar a la defensiva i es van fer forts entre Igualada i Santa Coloma de Queralt.

La conquesta borbònica de les comarques ponentines va ser un fet remarcable, ja que l'exèrcit de l'Arxiduc quedava desproveït del control d'una zona productiva important – com veurem més endavant, la subsistència i l'aprovisionament dels exèrcits va marcar el decurs de la campanya i tot el conflicte– i perdia a més un emplaçament estratègic bàsic com era la ciutat de Lleida, tal com exposaven els comuns de la Diputació al rei:

*Ocuparon los enemigos después de la pérdida de la batalla de Almansa los reynos de Aragón y Valencia [...], han saqueado todo el llano de Urgel asta las sercanías de Cervera. Importantísimo país por la abundancia [...]. Pero sin sus habitantes, que los más dexaron sus casas, destruhido y sin sembrar, expuesto a los rigores de la guerra por la lamentable pérdida de la plassa de Lérida, la primera fortificación del continente de Espanya, y única en cubrir Aragón y Valencia asta Madrid.*⁴⁷

L'exemple més destacat per il·lustrar el fort grau de repressió que es va aplicar durant l'ofensiva de 1707 el trobem al setge de Lleida. A principis de 1707, aproximadament 25.000 soldats de les Dues Corones, comandats pel duc d'Orleans, havien iniciat un atac que va prendre ràpidament Balaguer i altres petites poblacions de la Noguera i la Franja. Lleida, amb poc més de 1.500 defensors,⁴⁸ va sofrir un setge que va durar fins al novembre del

crema de Xàtiva i altres urbicidis, València, Institució Alfons el Magnànim; i J. L. SANTONJA, La desfeta d'Alcoi: una vila valenciana entre l'Àustria i el Borbó, Alcoi, Ajuntament d'Alcoi.

⁴⁵ Per entendre la magnitud de l'exili austriacista i els efectes socials de la repressió durant i després de la guerra, vegeu: A. ALCOBERRO (2015), «El primer gran exilio político hispánico: el exilio austracista», a *El declive de la monarquía y del imperio español: Los tratados de Utrecht (1713-1714)*, Barcelona, Editorial Crítica, p. 173-224; i V. LEÓN (2007), «Represión borbónica y exilio austracista al finalizar la guerra de Sucesión española», a *La pérdida de Europa: la guerra de Sucesión por la Monarquía de España*, Madrid, Fundación Carlos de Amberes, p. 567-590.

⁴⁶ Així ho constatava el cavaller d'Asfeld, que informava que el primer objectiu a Catalunya era capturar Lleida. Duc de Pòpuli a Joseph Grimaldo, 10 de juny de 1707. AHN, Estado, llig. 320-1. Vegeu també: A. CASES (2013), *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*, tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona.

⁴⁷ J. M. SANS (2007), *Dietaris de la Generalitat de Catalunya [1701-1713]*, Barcelona, Departament de la Presidència, p. 854.

⁴⁸ A. BIZARRÓN (1707), *Relacion exacta y diaria de las acertadas operaciones que han executado las catolicas armas del Rey nuestro señor... desde la prodigiosa batalla de Almansa hasta la feliz restauracion de la ciudad y castillos de Lerida*, Madrid, Antonio Bizarrón impressor, Fons Sol-Torres/Universitat de Lleida. També: BC, Fulllets Bonsoms, núm. 2163.

mateix any. Aquest enfrontament, que va demostrar la falta de cooperació entre els militars aliats (holandesos, anglesos i portuguesos), la poca capacitat d'actuar del sometent (havien estat enviats al voltant de 5.000 milicians a les zones del sud de les Garrigues) i la contundència militar dels assaltants, va comportar una destrucció de gran magnitud que, a més, va ser seguida d'una remodelació urbanística que va propiciar la construcció d'una nova ciutadella, l'expulsió dels habitants que vivien al cim del turó i una misèria econòmica generalitzada, ja que els ciutadans «*morian en las calles sin asistencia ni curación a causa de estar ocupado el Hospital General con los soldados enfermos*». ⁴⁹ Com informava el governador de la plaça de Lleida a Grimaldo:

Después de los inevitables estragos de la guerra que en este último sitio ha padecido esta ciudad de Lérida en el descalabro, y ruina de muchos edificios, ha sido preciso pasar a la total demolición de otros para ejecutar la planta de nuevas fortificaciones que de orden de Su Majestad se van trabajando en esta plaza: aunque la suma importancia de ellas es tan publica, y notoria que por sí mismas saben la recomendación de ser justificadas ateniendo al bien común de la Monarquía, y conservación de estos Reynos. ⁵⁰

Entre setembre i desembre de 1707, les poblacions de l'Urgell també van quedar afectades pels desastres de la guerra. Durant els mesos que va durar el setge, les tropes borbòniques establertes temporalment entre Bellpuig i Castellnou –posteriorment, es retirarien en direcció a la Noguera– van iniciar una campanya de destrucció i saqueig que duraria fins a l'arribada de l'hivern i que va afectar localitats com Maldà, Fullella i Sant Martí, perllongant-se fins a Montblanc. El comte de Louvigny descrivia la situació a Lleida i els seus voltants de la següent manera:

Se halla este lugar [Lleida], como los demas de estas vezindad, despoblados de sus habitantes, y por este motivo, sin cultivo de campos, y incapazes, por aora, de fructificar cosa de importancia. ⁵¹

L'objectiu d'aquestes actuacions era tallar les vies de comunicació i subministrament de la capital del Segrià i, al mateix temps, servir-se dels recursos autòctons que poguessin ajudar al correcte funcionament i manutenció dels exèrcits. Des de la plana de Lleida, els filipistes tenien capacitat per atacar gairebé qualsevol punt de Ponent i comunicar-se amb el Regne d'Aragó, alhora que podien controlar les zones més fèrtils del Principat. Així, durant els darrers mesos de 1707 i gairebé fins al final de la guerra, el territori va ser objecte d'atacs que van propiciar, seguint les ordres de Felip V, el penjament dels presoners capturats ⁵² i saquejos que cercaven recursos econòmics, la intimidació de la població local i la seva submissió, però, sobretot, aliments per a la supervivència de les tropes. La situació dels aliats era cada vegada més delicada:

las tropas enemigas que se hallavan en Barcelona y Gerona por falta de medios las han esparcido en quarteles de refresco por las villas y lugares de la costa y la plana de Urgel, en donde se mantienen, a costa del Pais. Trigo y demas viveres, que no muy abundantes se hallan en Barcelona [...], se venden a precio extraordinario. ⁵³

⁴⁹ Carta dels paers de Lleida a Felip V, dia i mes desconeguts de 1713. AML, reg. 876.

⁵⁰ Carta del comte de Louvigny a Joseph Grimaldo, 18 de maig de 1708, AHN, Estado, llig. 337.

⁵¹ Carta de Louvigny a Joseph Grimaldo, 22 de gener de 1708. AHN, Estado, llig. 812.

⁵² Eren unes pràctiques que ja es van realitzar en la campanya anterior: «*podieron nuestros dragones hacer prisioneros hasta treinta que mandó S.M colgarlos de los árboles*». Carta de l'arquebisbe de Saragossa al marquès de Mejorada, 16 d'abril de 1706. AGS, Gracia y Justicia, llig. 1028.

⁵³ Carta de Domingo Recco a Joseph Grimaldo, març de 1708. AHN, Estado, llig. 343.

La dinàmica de saquejos i abusos era compartida pels dos exèrcits enfrontats, tal com expliquen els Comuns a Carles III, preocupats pels excessos dels combatents d'un i altre bàndol, que arruïnaven el territori català:

*Y acerca als grans, no obstant la cortedat de la cullita, malbaratats los del Ampurdà per lo enemich, los de Urgell per los recels, trànsits y mal logros de las auxiliars tropas, asegurada la providència de què cesse est motiu del què fa súplica la ciutat.*⁵⁴

Les limitacions logístiques van esdevenir el principal factor que va impossibilitar la ràpida conquesta de la resta de zones de Catalunya que seguïen en mans aliades. Aquesta situació, doncs, explicaria en bona mesura la campanya de saqueig general que va sofrir l'Urgell i les dinàmiques de la guerra que hi va haver des de 1707 fins a gairebé el final: combats esporàdics entre petites unitats que lluitaven pel control de petites poblacions i els seus recursos i que intentaven debilitar les línies enemigues de subministrament. Els informes elaborats el juliol de 1715 per les autoritats governamentals deixaven palesa quin era encara l'estat de destrucció que patia el territori un cop finalitzada la contesa, com per exemple aquest, referit a la Segarra:⁵⁵

Població	Cases habitades	Cases destruïdes
Cervera	440	166
l'Aguda de Torà	7	7
Biosca	54	12
Castellfollit de Riubregós	53	16
Calaf	188	10
Ivorra	50	13
Montfalcó Murallat	10	6

Seguint els estudis de Jacinto Bonales, durant la presa de Balaguer –principis de setembre de 1707– els aliats es van instal·lar a Belianes i, posteriorment, entre Linyola i Bellpuig. Com a resposta, el duc d'Orleans va ordenar requisar tot el farratge disponible amb l'objectiu de no deixar-lo caure en mans de les tropes enemigues. Tot i que els 7 regiments de dragons enviats pel duc d'Orleans van ser derrotats a Belcaire, la reformulació estratègica que va realitzar el comandament filipista, que va enviar 15 esquadrans a les proximitats d'Agramunt i la resta de l'exèrcit a envoltar Tàrrrega, va propiciar la retirada aliada, la qual es va poder dur a terme gràcies als informadors locals.⁵⁶

La indefensió en la que va quedar el territori va facilitar en bona mesura les accions punitives i repressives de les tropes borbòniques. Com a resultat, durant el mes de setembre moltes poblacions van ser saquejades i, en moltes ocasions, van quedar deshabitades, de la mateixa manera que ho havien estat durant la campanya de 1706, fet que va propiciar un exili en direcció a altres pobles com Solsona o Cardona. Algunes d'aquestes localitats afectades foren Golmés, Bellví, el Palau d'Anglesola i Bellpuig. De la mateixa manera que molts altres municipis catalans, aquest darrer municipi, a més de quedar amb pocs habitants, va haver de fer front a les demandes abusives de subministraments que van imposar les tropes ocupants.⁵⁷ Joan de la Fàbrega, un pagès contemporani als fets, va escriure: «I entraren els francesos per Catalunya, venint de Balaguer, anant cremant i robant esglésies

⁵⁴ *Dietaris de la Generalitat de Catalunya*, vol. x, Dp. 2132, 30 de juliol de 1707.

⁵⁵ *Estado de las casas que se hallan en cada uno de los lugares del veguerio de Cervera, segun relaciones juradas de cada uno de los pueblos en 20 de julio de 1715*. Document disponible a la Biblioteca Nacional.

⁵⁶ J. BONALES (2014), «Una altra visió...», p. 11-14.

⁵⁷ A. BACH (1972), *Bellpuig d'Urgell i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*, Barcelona, Fundació Salvador Vives Casajuana, p. 187.

[...] [i] una gran partida saquejà tota la Plana d'Urgell i la Segarra. I, quan hagueren prou robat, se'n baixaren a assetjar la ciutat de Lleida i la bateren fortament [...].⁵⁸ El camperol Aleix Ribalta relatava aquests successos d'una manera semblant:

que venien ab lo ànimo de degollar fins a les criatures, a no haver entercedit la Reyna, que era de Saboya y era mare del Rey D. Fernando. Als primers de juliol se despoblà tota esta terra; les eres eren totes paradas; als pondres lo sol marxà lo poble tot junt.⁵⁹

Més endavant, aquests mateixos territoris van haver de sofrir les obligacions imposades per les tropes aliades, especialment els exèrcits auxiliars que varen provocar nombrosos enfrontaments amb la població local. Així ho recull un llarg memorial que a principis de 1708 va presentar la Diputació al rei, on s'explicaven els abusos comesos durant els últims temps en terres de frontera com la Seu d'Urgell, Pons, Guissona, Tremp, Agramunt, Sanaüja i Bellpuig, entre altres. En el cas concret de Bellpuig, es deia:

En la villa de Bellpuig, el dar todo lo preciso asta al regimiento de los úngares y el centeno para los cavallos, no ha sido medio por detenerles a que no escropulehen en palehar paheres y paysanos, y no se contienen aun en estos, pues deseando los habitantes de dicha villa y su común, tener recivo de lo que emplear por dichas tropas, al pedirse la referida justificación a los mencionados

*úngares, sobre negarse la concessión, es aun más agria la respuesta, tratando de gavatxos y mal affectos a los ante notados moradores.*⁶⁰

De la mateixa manera que altres poblacions veïnes com Cervera, Tàrrrega va jurar obediència al duc d'Orleans tan bon punt es van retirar els exèrcits de Carles III. Tanmateix, aquest canvi de bàndol temporal⁶¹ no va evitar que la capital de l'Urgell sofrís els abusos comesos pels allotjaments i, a més, fos objecte de saqueig per part d'unes tropes d'ocupació que al cap de pocs dies de controlar la població van entrar a les cases i van obrir les portes de l'església, tot robant diners i objectes de valor que s'havien dipositat en aquest espai sagrat.⁶² El síndic de la vila va parlar de «los molts saqueos que sens pietat obraren los enemichs en las casas, iglésias y sacraris de Tarrega en los primers de setembre»,⁶³ fets que van contribuir a generar un «estat tant miserable de la vila». A més, en altres territoris de Ponent aquestes actuacions es van seguir produint durant els anys posteriors. En són exemples les parròquies de Sant Pere de Mirambell, Torà, Biosca o Sanaüja.⁶⁴ Amb tot, aquesta va ser una pràctica generalitzada arreu dels territoris ocupats de la Corona d'Aragó, ja que les ordres dels comandaments incitaven a «*usar todo el rigor con los religiosos y clérigos*».⁶⁵ Tenim el cas de la ciutat d'Oriola, la qual, mesos abans, va ser objecte de destrucció per part d'unes tropes borbòniques que, a més d'arrasar la població, no van respectar l'església ni les personalitats eclesiàstiques;⁶⁶ el bisbe de la ciutat va escriure això en relació a aquests successos:

⁵⁸ J. FÀBREGA (1999), *Llibre de coses que han succeït a Catalunya, dignes de ser notades, i en altres parts del món. Crònica d'un pagès català dels segles XVII i XVIII*, Manresa, Centre d'Estudis del Bages, p. 52-53.

⁵⁹ A. BACH (1983), «Crònica de la Guerra de Successió...», p. 174.

⁶⁰ J. M. SANS (2007), *Dietaris de la Generalitat...*, p. 880.

⁶¹ Diem temporal perquè la població va anar canviant de bàndol de manera constant, esdevenint, a més, un important punt de concentració de miquelets durant els anys posteriors a 1707. Així ho constata un informe d'un espia filipista: Joseph d'Alòs a Joseph Grimaldo, 10 de desembre de 1707. AHN, Estado, llig. 524-1.

⁶² J. BONALES (2014), «Una altra visió...», p. 10-19

⁶³ J. M. SANS (2007), *Dietaris de la Generalitat...*, p. 2194.

⁶⁴ J. M. TORRES (2007), «Les etapes de l'ocupació borbònica...», p. 9-35.

⁶⁵ Fragment d'una carta escrita per Fr. Domingo Mallo, dia i mes desconeguts de 1706. AHN, Estado, llig. 296.

⁶⁶ Carta del frare Vicente Insa al rei, 1707. AHN, Consejo, llig. 6804-1, exp. 53.

*habiendola reduzido las armas de V.M. a su amable y debida obediencia [...], las tropas saquearon el colegio sin que se librasen los religiosos, no solo los bienes de los vezinos, pero ni aun los propios, ni los habitos, ni libros que se tenian en las celdas, por cuya causa quedaran con tanta pobreza, que aun les falta para el alimento de los religiosos.*⁶⁷

Un altre cas el trobem en la destrucció de la ciutat de Xàtiva, la qual, per ordre del monarca, també va veure com les seves esglésies, a més de la resta de la infraestructura urbana, eren arrasades pels assaltants: «en [...] mandato de V.M., se quemó, y destruyó la dicha ciudad de Xàtiva sin reservar su Real Consuelo, pues se reduxo à cenizas hasta lo mas sagrado de la Iglesia, quedando destruydo y arrasado quante se contenia en este santuario».⁶⁸

Un darrer exemple de saqueig d'espais de culte el trobem a Lleida, on les tropes del duc d'Orleans van entrar al convent del Roser i van protagonitzar un dels episodis repressius més notoris de la guerra, assassinant indiscriminadament desenes de persones que eren allí.⁶⁹

La repressió física envers les persones sovint s'acarnissava amb els habitants de les localitats que acabaven de ser conquerides. En nombroses ocasions, els termes de la capitulació incloïen una diferència explícita entre els «paysanos», «vezinos» o «naturales del lugar» i els presoners de guerra.⁷⁰ Tot i que teòricament la sort dels primers depenia del rei, la majoria de les vegades era decidida pel militar que comandava les operacions i les seves tropes. En canvi, la condició de presoner de guerra garantia, almenys a priori, uns drets de tracte més humanitari i honrós.⁷¹ Tot i això, no era infreqüent l'incompliment de les condicions pactades, fet que provocava una retroalimentació de la repressió d'un bàndol i l'altre i una espiral d'escalada de la violència, (Vegeu l'exemple del saqueig d'Areny de 1707 a: Pamplona, Gerard i Terrado, Lluís. «Represión austracista en la frontera del Reino de Aragón durante las primeras fases de la Guerra de Sucesión de España. El caso de Areny de 1707». Cuadernos de Historia Moderna, núm. 47, pp. 201-226). Un cas paradigmàtic n'és l'incompliment de les condicions de captiveri de les guarnicions borbòniques de Nàpols, fet que provocà una circular de Felip V el juny de 1708 exigint als seus comandants aplicar el principi de reciprocitat amb els captius que tenien.⁷²

⁶⁷ Carta del bisbe d'Oriola a Felip V, 23 d'agost de 1707. AHN, Consejos, Escribanía de Gobierno, llig. 6803-1, exp. 54.

⁶⁸ *La Abadesa de la Comunidad de Religiosas de Santa Clara de Xàtiva: A los pies de V. Magestad*, 29 d'octubre de 1707. AHN, Consejos, Escribanía de Gobierno, llig. 6803-2, exp. 82.

⁶⁹ Vegeu: N. F. DE LA PEÑA (1709), *Anales de Cataluña y epilogo breve de los progresos y famosos hechos de la Nación Catalana... divididos en tres tomos: tomo tercero, contiene los sucesos del año 1458 hasta el de 1709*, Barcelona, Juan Pablo Martí, vol. III, p. 599; i F. DE CASTELLVÍ (1997), *Narraciones históricas*, Madrid, Fundación Francisco Elías de Tejada, vol. IV, p. 395. Per contra, les cròniques filipistes no esmenten aquests successos, defensant l'actuació exemplar dels assaltants. Vegeu: A. BIZARRÓN (1707), *Relación exacta y diaria de las acertadas operaciones...*; i V. BACALLAR (1962), «Sitio de Lérida en la Guerra de Sucesión, Comentarios de la guerra de España», *Ilerda*, núm. 25, p. 72-74.

⁷⁰ BC, Fullets Bonsoms, núm. 9392. Còpia dels *Artículos de la capitulación del Castillo de Lérida y Fuerte de Gardeny, entre su Alteza Real el Señor Duque de Orleans de una parte y su Alteza el Señor Príncipe de Hussia Darmstadt, comandante general de dicha Plaça*, novembre de 1707, Barcelona, Imp. de Rafael Figueró, disponible al Fons Sol-Torres/Universitat de Lleida. També es pot veure: *Carta del doctor José Vicente Aguilar, asesor general al duque de Gandía, adjuntando los datos sobre la toma de Dénia y la remisión, como prisioneros, de su guarnición*, AHDN, OSUNA, CT.123, D.43.

⁷¹ E. C. MARTÍNEZ-RADÍO (2013), «Los prisioneros en el siglo XVIII y el ejemplo de la Guerra de Sucesión», *Entemu*, núm. 17, p. 49-74.

⁷² A. DÍAZ (2019), «Reciprocidad e incertidumbre: la experiencia del prisionero de guerra durante la Guerra de Sucesión Española (1700-1715)», *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 44, p. 109-128.

CONCLUSIONS

Les campanyes militars dels anys 1706 i 1707 als territoris urgellencs van tenir uns efectes socioeconòmics devastadors per a la població civil. Les necessitats constants dels exèrcits «depredadors», les càrregues impositives aplicades, així com una repressió planificada i sistemàtica, van afectar profundament la vida quotidiana de la població local, les infraestructures urbanes i, també, la productivitat econòmica que permetia subsistir a una societat principalment agrària.

Durant l'any 1706, la guerra a Catalunya va caracteritzar-se per fronts inestables, avenços ràpids i unes fortes imposicions als veïns de les zones en disputa. Tot i això, la campanya filipista de maig de 1706, que va intentar ocupar Barcelona, va suposar, en comparació amb la de 1707, uns efectes perjudicials per a la població urgellenca de menor durada i intensitat, principalment perquè els actes repressius vinculats a les requisites de subministraments van ser menys nombrosos i es van concentrar en una franja temporal i territorial més limitada: mesos de maig i juny en pobles pròxims a les vies de comunicació entre Saragossa i Barcelona. La raó d'aquesta singularitat està en la falta d'una consolidació geogràfica de les posicions borbòniques, cosa que va impossibilitar l'aplicació de manera recurrent d'impostos i contribucions forçoses.

Durant l'any 1707, el canvi d'estratègia que van aplicar els comandaments filipistes després de la batalla d'Almansa i la ràpida conquesta dels regnes de València i Aragó va propiciar la consolidació d'un enfocament metodològic de dominació que es basava en la consolidació militar territorial –construcció de fortificacions, com a Lleida–, la repressió sistemàtica dels sediciosos –exilis, execucions, confiscacions– i la creació d'una xarxa de cobrament de tributs per alimentar els exèrcits que vivien sobre el terreny. Els efectes negatius d'aquesta nova dinàmica bèl·lica, que va afectar la major part de territoris de la Corona d'Aragó, es van veure potenciats pels abusos indiscriminats de les tropes sobre la població. La zona de l'Urgell va ser una de les que més va patir, perquè va quedar ubicada enmig dels dos exèrcits enfrontats i, com a resultat dels constants canvis de bàndol, va ser emprada per allotjar les tropes ocupants i com a lloc principal de subministrament d'aliments. Tots dos exèrcits van intentar exprimir-ne al màxim els recursos, conscients de la importància productiva de les comarques urgellenques per a la seva pròpia subsistència. Tal com hem pogut constatar, pràcticament cap municipi no va poder deslliurar-se dels efectes de la guerra, i la despoblació i la destrucció van ser presents des del primer moment de l'arribada de les tropes filipistes. Com a cas paradigmàtic, hem pogut analitzar els casos de Tàrraga i de Bellpuig, viles que van sofrir constants saquejos, que van deixar-les en un estat d'indefensió i vulnerabilitat que duraria fins al final de la guerra.

Les tropes aliades, a vegades amb el vistiplau dels oficials, també van participar en la deriva repressiva que es va viure durant els primers anys de la guerra a Catalunya. Aquestes accions, que escenifiquen la poca capacitat de control per part dels dirigents polítics, eren producte de les dinàmiques de la guerra que s'experimentaven a la resta del continent, per la qual cosa seria un error entendre-les com un fenomen aïllat i singular de Catalunya.

Les accions violentes de les tropes filipistes es poden explicar en moltes ocasions per motius de supervivència, ja que aquestes tropes havien d'alimentar-se del que trobaven a la zona. Tanmateix, creure en aquest únic motiu ens allunyaria de copsar la veritable meta que hi havia darrere la repressió i el saqueig de les localitats urgellenques i, per extensió, catalanes. A diferència de les tropes austriacistes, que intentaven ser controlades per institucions com la Diputació del General i pel mateix Carles III, les unitats de les Dues Corones protagonitzaven els actes de repressió amb el suport explícit dels comandaments militars i dels dirigents polítics, i en darrer terme del mateix Felip V. Els comandaments militars esperonaven les seves unitats a aplicar a Catalunya, amb el màxim rigor, els càstigs envers els traïdors, tal com s'havia produït a poblacions com Cantavieja, Calaceit, Oriola i Xativa mesos abans.

Així, les accions repressives aplicades a Tàrraga o a Bellpuig les podríem considerar com a producte de la necessitat de subsistir dels exèrcits, però, sumades als casos anteriorment esmentats, tindrien un segon sentit, una meta política i uns objectius que anaven més enllà

de la cerca d'aliments: sotmetre, castigar i intimidar la població del territori, assimilar-la al nou model polític que es volia imposar a la Monarquia Hispànica. Es buscava crear un estat que havia de «reducir todos mis Reynos de España a la uniformidad de unas mismas leyes, usos, costumbres y tribunales, gobernandose igualmente todos por las leyes de Castilla», i per fer-ho es recorria a la coerció i a les reformes radicals en el sistema de governança, aplicades a Catalunya i a la resta de la Corona d'Aragó a partir dels Decrets de Nova Planta.

Bibliografia

- ALABRÚS, R. M. (2006). *Escritos políticos del siglo XVIII: Crónicas de la Guerra de Sucesión*. Vic: Eumo.
- ALBAREDA, J. (2010). *La guerra de Sucesión de España (1700-1714)*. Barcelona: Editorial Crítica.
- ALBAREDA, J.; LEÓN, V. (2013). *Diario Bellico, La Guerra de Sucesión en España*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- ALCOBERRO, A. (2015). «El primer gran exilio político hispánico: el exilio austracista». *El declive de la monarquía y del imperio español: Los tratados de Utrecht (1713-1714)*. Barcelona: Editorial Crítica, 2015, p. 173-224.
- ANDERSON, M. S. (1990). *Guerra y sociedad en la Europa del Antiguo Régimen: 1618-1789*. Madrid: Ministerio de Defensa.
- ANDERSON, P. (1989). *El Estado absolutista*. Madrid: Siglo XXI de España Editores.
- BACH, A. (1972). *Bellpuig d'Urgell i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*. Barcelona: Fundació Salvador Vives Casajuana.
- BACH, A. (1983). «Crònica de la Guerra de Successió a les terres de Lleida, escrita per un pagès de Palau d'Anglesola». *Ilerda*, núm. 4, p. 171-187.
- BLANNING, T. (2007). *The Pursuit of Glory. Europe 1648-1815*. Londres: Penguin Books.
- BONALES, J. (2014). «Una altra visió de la Guerra de Successió a l'Urgell. El desastre econòmic». *URTX. Revista cultural de l'Urgell*, núm. 28, p. 10-19.
- BOTHE, J. P. (2018). «How to "Ravage" a Country: Destruction, Conservation, and Assessment of Natural Environments in Early Modern Military Thought». *The Hungarian Historical Review*, núm. 3, p. 510-540.
- CASES, A. (2013). *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*. Tesi doctoral. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- CORNETTE, J. (1993). *Le Roi de guerre: essai sur la souveraineté dans la France du Grand Siècle*. París: Payot & Rivages.
- DE CASTRO, C. (2004). *A la sombra de Felipe V. José Grimaldo, ministro responsable (1703-1726)*. Madrid: Marcial Pons.
- DEYÀ, M. J. (2007). «Les Balears durant els inicis de la Guerra de Successió: fractura social i ¿projecte polític?». A *L'aposta catalana a la guerra de Successió, 1705-1707*. Barcelona: Museu d'Història de Catalunya, p. 147-163.
- DÍAZ, A. (2019). «Reciprocidad e incertidumbre: la experiencia del prisionero de guerra durante la Guerra de Sucesión Española (1700-1715)». *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 44, p. 109-128.
- ESPINO, A. (2013). «Civils i militars a la Catalunya de la guerra de Successió. La problemàtica dels allotjaments de tropes, 1706-1713». A *Actes del VII Congrés d'Història Moderna de Catalunya: Catalunya, entre la guerra i la pau, 1713-1813*. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- ESPINO, A. (2013). «El coste de la guerra para la población civil. La experiencia catalana, 1653-1714». *Millars. Espai i Història*, núm. 12, p. 155-184.
- FÀBREGA, J. (1999). *Llibre de coses que han succeït a Catalunya, dignes de ser notades, i en altres parts del món. Crònica d'un pagès català dels segles XVII i XVIII*. Manresa: Centre d'Estudis del Bages.
- HERRERA, J. R. (2010). «Violencia, autonomía militar y procesos de formación del Estado y la constitución de la Nación». *Criminalidad*, núm. 52, p. 113-131.
- JUAN, J. (2005). «El austracismo en el reino de Mallorca». *Cuadernos Dieciochistas*, núm. 15, p. 165-193.
- LEÓN, V. (2007). «Represión borbónica y exilio austracista al finalizar la guerra de Sucesión

- española». *La pérdida de Europa: la guerra de Sucesión por la Monarquía de España*. Madrid: Fundación Carlos de Amberes, p. 567-590.
- LYNN, J. A. (1997). *Giant of the grand siècle: the French Army, 1610-1715*. Cambridge: Cambridge University Press.
- . (1999). *The Wars of Louis XIV (1667-1714)*. Londres: Longman.
- MARTÍNEZ-RADÍO, E. C. (2013). «Los prisioneros en el siglo XVIII y el ejemplo de la Guerra de Sucesión». *Entemu*, núm. 17, p. 49-74.
- MARTINES, L. (2013). *Un Tiempo en Guerra. Una historia alternativa de Europa 1450-1700*. Barcelona: Crítica.
- MASCARELL, P. [et al.] (2019). *Memòria de la destrucció. La crema de Xàtiva i altres urbidis*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- MOLAS, P. (2007). *Memorias del duque de Berwick*. Alacant: Publicacions de la Universitat d'Alacant.
- PAMPLONA, GERARD i TERRADO, LLUIS. «Represión austracista en la frontera del Reino de Aragón durante las primeras fases de la Guerra de Sucesión de España. El caso de Areny de 1707». *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 47, pp. 201-226.
- PARKER, G. (1996). *The Military Revolution: Military Innovation and the Rise of the West (1500-1800)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- PÉREZ, M. B. (2010). *Aragón durante la Guerra de Sucesión*. Saragossa: Institución Fernando el Católico.
- SANS, J.M. (2007). *Dietaris de la Generalitat de Catalunya [1701-1713]*. Barcelona: Departament de la Presidència.
- SANTOJA, J.L. (2008). *La desfeta d'Alcoi: una vila valenciana entre l'Àustria i el Borbó*. Alcoi: Ajuntament d'Alcoi.
- TILLY, C. (1992). *Coercion, capital and European states, AD 990-1990*. Hoboken: Blackwell Publishers.
- TORRES, J.M. (2007). «Les etapes de l'ocupació borbònica a Catalunya (1706-1713): un debat pendent sobre el conflicte successori a Catalunya: aixecaments populars, guerra peninsular i conjuntura internacional». *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, núm. 17, p. 9-35.
- WEBER, M. (1987). *Economía y sociedad*. México: Fondo de Cultura Económica.
- WHALEY, J. (2012). *Germany and the Holy Roman Empire: Volume II: The Peace of Westphalia to the Dissolution of the Reich, 1648-1806*. Oxford: Oxford University Press.

